

ZONGULDAK

nın ilk kaymakamı Süleyman Nahîfî Bey, ilk belediye başkanı ise Elbasanlı Mehmed Lutfi Bey'di. 1321 r. (1905) tarihli *Kastamonu Vilâyet Salnâmesi*'ne göre Zonguldak merkezde 250 hâne, bir hükümet konağı, bir postahane, bir cami, iki kilise, bir hastahane, üç han, 120 dükkân, beş otel ve dört adet fabrika mevcuttu.

Ereğli Şirketi'nin faaliyetinin genişlemesiyle birlikte kasabada yabancıların sayısı arttı. 1903'te Zonguldak'ta 2400 civarında yabancı yaşıyordu; bunlardan 192'si İtalyan'dı. Yabancılar Ereğli Şirketi'nin liman ve rıhtım inşaatında mühendis ve işçi olarak çalışıyordu. Ereğli Şirketi, 1893 tarihli mukavelenâme ile Yanko Yoannides Bey'e verilen Zonguldak liman ve rıhtımının yapımı için 1896'da kuruldu. Şirket, Zonguldak liman ve rıhtımı ile demiryolu hatları inşası yanında kömür madeni ocağı işletme hakkı da aldı. Fakat zamanla kömür işletme meselesi yüzünden yetkililerle anlaşmazlığa düşünce Zonguldak Limanı'nın resmî açılışı II. Meşrutiyet sonrasında kadar ertelendi. II. Meşrutiyet'in ardından Zonguldak'ın içinde bulunduğu maden bölgesi Ereğli Havza-i Fahmiyyesi diye adlandırıldı. Burası Zonguldak'ın merkezi ile Kilimli, Kozlu ve Ereğli kazaları dahilindeki Kandilli ve Çamlı mevkiilerinden oluşuyordu. Ereğli merkezinde kömür çıkarılmamasına rağmen madenin idare merkezi 1908 yılına kadar burada kaldı. Madenin idarehanesi 1908'de Kozlu'ya ve 1910'da da Zonguldak'a taşındı.

I. Dünya Savaşı'nda madeni yönetmek için Harp Kömür Merkezi adıyla askerî bir idare kuruldu ve başına bir Alman subayı getirildi. Osmanlı Devleti, düşman kuvvetlerine ait savaş gemilerinin Zonguldak'a saldırılarını önlemek amacıyla düşman gemilerinin bombardımanı sonucunda meydana gelecek zararın Osmanlı sınırları dahilinde faaliyet gösteren bu devletlere ait kurumlardan tazmin edileceğine dair karar aldı (11 Mart 1915). Ancak şehir, 1915 yılının sonbahar aylarından itibaren Karadeniz'de doluşan Rus donanması tarafından bombalandı. Bu sebeple şehirde yaşayan halkın ve maden işçilerinin iaşelerinin karşılanması için yardım gönderildi. 19 Mart 1917'de maden ocakları ile Zonguldak Limanı'nın idaresi için askerî komiserlik tesis edildi. Mondros Mütarekesi'nin ardından İtilâf Devletleri, Harp Kömür Merkezi yerine merkezi İstanbul'da bulunan İtilâf Devletleri Kömür Komisyonu'nu kurdular. Fransızlar maden bölgesini ellerinde tutmak amacıyla ilk defa 8

Mart 1919'da Zonguldak'a asker çıkardılar ve zamanla askerlerini takviye ettiler. Bu hadise Millî Mücadele düşüncesini uyaran bir etki yaptı. 8 Haziran 1920'de Ereğli'ye asker çıkarılan ve alınan tedbirler sonucu 18 Haziran'da şehirden çekilmek zorunda kalan Fransızlar aynı gün Zonguldak'ı işgal ettiler. Emekli yüzbaşı Ethem Bey başkanlığında Müftü İbrâhim Efendi, Nihat Osman, fen memuru Ali Rıza ve dava vekili Hüseyin beylerden oluşan Zonguldak Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti faaliyetine başladı. Gösterilen direniş karşısında Fransızlar 21 Haziran 1921'de Zonguldak'tan ayrılmak zorunda kaldılar.

Zonguldak 1 Haziran 1920'de mutasarrıflık haline getirildi. Cumhuriyet döneminde 1 Nisan 1924'te Ereğli, Bartın ve Devrek Zonguldak'a bağlanarak Zonguldak il yapıldı; böylece Cumhuriyet'in ilâ-nından sonra kurulan ilk il olma unvanını kazandı. Cumhuriyet'in ilk yıllarında şehrin idarî yapısında gerçekleştirilen değişiklikler yanında 1924'te Zonguldak Yüksek Maâdin ve Sanayi Mektebi, ardından 1930'da Maden Meslek Mektebi tesis edildi. 1936'da yabancıların elindeki maden ocakları satın alındı. Bunu 1 Aralık 1940'ta yerli girişimcilerin elindeki ocaklar izledi. Bütün bu ocaklar Ereğli Kömürleri İşletmesi Müessesesi adı altında toplandı. 1 Eylül 1957'de Türkiye Taş Kömürü İşletmeleri (TKİ) kuruldu. 10 Ekim 1983 tarihinde 96 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Türkiye Taş Kömürü Kurumu Genel Müdürlüğü oluşturuldu.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, Ticaret ve Ziraat, Orman-Meâdin Nezâreti (T), nr. 728/9, 1684/49; BA, Y.PRK.HH., nr. 35/86; BA, İrade-Meclis-i Valâ, nr. 360; BA, İrade-Dâhiliye, nr. 18613, 1317 M. 16/5; BA, *Ayniyat Defteri*, nr. 955; BA, Deniz Kuvvetleri Deniz Müzesi Arşivi (DMA), Mektubi (MKT), nr. 68/49; BA, DH. MKT, nr. 1586/91, 1638/109; BA, Şûrâ-yı Devlet, nr. 548/17, 2715/34, 2734/13, 24, 2735/48, 2746/50; BA, Y.A.RES, nr. 154/2; BA, MV, nr. 148/50, 197/13, 17; BA, DH.EUM.VRK., nr. 23/28; BA, DH.EUM.EMN, nr. 41/5; BA, DH-MÜİ, nr. 114/64; *Kastamonu Vilâyet Salnâmesi* (1321), s. 346; Ahmet Emin [Yalman], *Turkey in the World War*, New Haven 1930, s. 89; *Cumhuriyetin On Yılında Zonguldak ve Kömür Havzası*, Zonguldak 1933; Ahmet Naim, *Zonguldak Havzası Uzun Mehmet'ten Bugüne Kadar*, İstanbul 1934, s. 40, 43; Mehmet Ali Özeken, *Ereğli Kömür Havzası Tarihi Üzerine Bir Deneme (1848-1940)*, İstanbul 1944, s. 36-37; Hüseyin Fehmi İmer, *Ereğli Maden Kömürü Havzası Tarihçesi*, Zonguldak 1944; Necip D. Tesal, *Zonguldak Vilâyetinin İktisadi Ehemmiyeti*, İstanbul 1957, s. 82, 85, 90; M. Şavran, *Karaelmas Diyarımız Zonguldak Vilâyeti*, Zonguldak 1958, s. 34; *Zonguldak İl Yıllığı*, İstanbul 1973; Ali Sarıkoçuncu, *Millî Mücadele'de Zonguldak ve Havalisi*, Ankara 1992;

a.m.f., "Zonguldak ve Havalisinde Kuva-yı Milliye'ye Yapılan Yardımlar ve Temin Edilen Gelirler", *Atatürk Yolu*, III/10, Ankara 1992, s. 227-242; *Zonguldak İl Yıllığı*, Zonguldak 2002; Hamdi Genç, *Ereğli Madenleri: 1840-1920* (doktora tezi, 2007), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 267, 323; a.m.f., "Maden Havzasında Modern Bir Kentin İnşası: Zonguldak (1840-1920)", *Seçukludan Cumhuriyete Şehir Yönetimi* (ed. Erol Özvar – Arif Bilgin), İstanbul 2008, s. 404-416; a.m.f., "II. Abdülhamit Döneminde Zonguldak Kazası'nın Kuruluşuna Dair Belgeler", *Toplumsal Tarih*, sy. 153, İstanbul 2006, s. 84-87.

HAMDI GENÇ

Günümüzde Zonguldak. Tarihi eskiye inmeyen yeni şehirlerden biri olup Türkiye'de sayıları fazla olmayan bir XIX. yüzyıl şehridir (diğer bazıları: Ordu, Adapazarı, Mersin, Osmaniye, Ceyhan, Reyhanlı, İslahiye; Tuncel, s. 342). XIX. yüzyılın başlarında üstü kamışla örtülü birkaç kulübenin yer aldığı bu balıkçı köyü Üzülmaz deresinin ağzı yakınında kurulmuştur. İç kesimlerden ormanlık ve yolsuz bir saha ile tamamen ayrılan bu alanda şehrin doğuşunun ve hızlı gelişmesinin tek sebebi yakınındaki maden kömürü yataklarıdır. Kömür havzasına o sıralarda Ereğli Kömür Havzası (Ereğli Havza-i Fahmiyyesi) denmesi de Zonguldak'ın bu tarihlerde önemsiz bir yer olduğunu ortaya koyar (Ereğli Kömür İşletmesi / İşletmeleri [EKİ] adı uzun süre devam etmiştir). Zonguldak'ın gelişmesi yabancı şirketlerin kömür havzasına el atmasından sonra daha da hızlandı. 1892'de Fransız sermayesiyle kurulan Ereğli Şirketi burada yeni ocaklar açtı, ayrıca mendirekli bir liman, kömür yıkama yerleri (lavuar), maden taşımak için dekoliv yolları ve lojmanlar yaptırdı (bu lojmanlardan bazıları ve bilhassa Yayla mahallesi Fener mevkiindekiler bugün de ayakta durmaktadır); Zonguldak'ı kömür işletmesinin gerçek merkezi ve ihraç limanı haline getirdi. Önceleri Üzülmaz deresi (Richard Kiepert haritasının Zafaranboli paftasında Sonnautes ırmağı) boyunca, özellikle bu derenin sol yakasındaki düzlükte (günümüzde Cumhuriyet caddesinin kuzeyindeki Soğuksu mevki) dar bir alanda yerleşen Zonguldak daha sonraki yıllarda hızla gelişerek vadilerin yamaçlarına, bu vadileri birbirinden ayıran plato ve tepelerin üstüne, eğitim şartlarının izin verdiği nisbette kıyı boyunca falezler üzerinde de yayıldı ve komşuları olan batıda Kozlu, doğuda Kilimli beldeleriyle aradaki boşlukları doldurup birleşme eğilimine girdi. Bu yerleşim yerlerinin varlığı ve yaşantısı tamamen Zonguldak şehrinin varlığıyla ilgilidir. Şehir

coğrafyasında bu tür şehirler “uydu şehir” (ville-satellite) diye nitelendirilir. Batı ülkelerinde çok rastlanan uydu şehirler Türkiye’de fazla görülmez. Zonguldak uydu şehirleriyle (Kozlu ve Kilimli) bu tipin güzel bir örneğini oluşturur.

Zonguldak’ta bu mekânsal gelişmeye paralel olarak nüfus da arttı. Cumhuriyet’in ilk nüfus sayımında (1927) 10.000’i biraz geçen nüfusu (11.797) 1935’te 20.000’i, 1945’te 30.000’i de aştı (32.978) ve 1955 sayımında 50.000 nüfusa yaklaştı (47.589). İlk defa 1960’ta 50.000’i aşan nüfusuyla (54.010) Zonguldak 1980’de 100.000’i de aşarak 109.044 nüfusa ulaştı. 1980’den önceki nüfus sayımlarının çoğunda Karadeniz kıyılarının Samsun ve Trabzon’dan sonra üçüncü büyük şehri durumundaydı. 1980’de Trabzon’u geride bırakıp Karadeniz kıyısının ikinci büyük şehri durumuna geldi. Fakat bu durumu 1980 sayımının ardından devam etmedi. 1985’te 117.879 nüfusa ulaştıktan sonra nüfusu azaldı, 1990’da 116.725, 2000 yılında 104.276 nüfus kaydedildi; ardından biraz toparlanarak 2010’da 109.081, 2011’de 110.043 nüfusa ulaştı. Zonguldak şehri son sayımlarda üçüncü şehir olma hüviyetini de kaybederek Samsun, Trabzon ve Ordu’dan sonra dördüncü sıraya düştü. Zonguldak’ın nisbeten az gelişmesinde kurulduğu yerin coğrafi özelliklerinin rolü büyüktür. Yüksek eğitim şartları (en yüksek noktası olan güneydoğudaki Dilâver mahallesinde bir kesimde 600 metreye çok yaklaşır) konut yapımında güçlükler çıkarıyordu. Meselâ Bahçelievler ve Site semtlerinin yer aldığı sırtlara ait 1920 tarihli bir fotoğrafta söz konusu sırtların tamamen boş olduğu görülmektedir (Hamzaoğlu, s. 138). Bu da

eğim şartlarının iskânı ve bunun yanında nüfusun artışı geciktirdiğini gösterir. Eğitim şartlarının sadece yükseklerde değil deniz kıyısındaki mahallelerde bile iskâna zorluklar çıkardığı dikkati çeker. Denize kıyısı bulunan İncivez mahallesinde yüzeyin % 55’inden fazlası 50 ile 100 m. arasındaki yüksekliklerden meydana gelmektedir (Menteşe, s. 44).

Şehrin kurulduğu çekirdek kesiminden başlayarak büyümesi çeşitli aşamalar halinde gerçekleşmiştir. Kuruluşundan 1900’lü yıllara kadar söz konusu alan içinde sıkışık kalan şehir (kasaba) zamanla gelişmeye başlayıp yine aynı kesimin batısına doğru yayıldı. Buna paralel olarak Zonguldak çevrelerinden gelenler oldu. Şehir 1930-1940 arasında Üzülmaz deresinin sağ (doğu) yakasına da geçti. 1940-1950 yıllarında Üzülmaz semti ve Yayla mahallesi teşekkül etti. 1940’lı yıllara yaklaştığında iskânın Üzülmaz deresinin sağ yakasına atlamasında Ankara-Zonguldak demiryolunun tamamlanması da etkili oldu. Zira demiryolu derenin sağ yakasını izleyip şehre ulaşıyor ve Zonguldak Garı da bu yada bulunuyordu. 1950-1960 yılları arasında Yeşil, Bahçelievler ve Tepebaşı mahallelerinin yer aldığı alanlara da iskân ulaştı ve şehir biraz daha büyüdü.

1960’lı yıllarda şehrin kuzey bölümünde yoğunluk arttı ve 1970’li yılların başında en yoğun nüfuslu mahalleleri Terakki, Meşrutiyet, Çaydamar, Ontemmuz ve Mithatpaşa mahallelerinin bulunduğu kesimlerdi (Hamzaoğlu, s. 37). Günümüzde en yoğun semtler Meşrutiyet, Bahçelievler, Mithatpaşa, Yeşil ve Baştarla mahalleleridir. En batıdaki İncivez mahallesi, şehrin üniversitesini (Karaelmas Üniversite-

si, 2012 yılı başlarında Bülent Ecevit Üniversitesi) barındırması sebebiyle en modern görünümlü mahalle durumuna geldi. Bu mahallenin doğusundaki Bahçelievler mahallesi ilk yıllarında bahçeler içinde kurulmuşken -Türkiye’nin diğer şehirlerindeki benzeri mahalleler gibi- ismine uygun görünüşten uzaklaşma eğilimindedir. Şehir normal yollarla büyüdüğü gibi çevredeki köylerin şehrin belediye sınırları içine alınmasıyla da büyüdü. Meselâ doğudaki Bağlık mahallesi eskiden köy iken günümüzde şehrin mahallelerinden biri durumuna getirildi. Zonguldak’ın diğer şehirlerden farklı bir özelliği de eğitim şartları dolayısıyla merdivenli sokaklara fazla rastlanmasıdır. Yapılan bir araştırmaya göre şehirdeki merdivenli sokakların uzunluğu 5 kilometreyi bulmaktadır (Melahat Türk – Rasim Türk, s. 13). Bu da Türkiye şehirleri için bir rekordur.

Zonguldak şehri maden çıkarılmasına bağlı olarak kurulduğundan şehir fonksiyonu bakımından madencilik ağır basmaktadır ve diğer fonksiyonları geri plana itmiştir. Yalnız son yıllarda şehrin turizmde bir canlanma hissedilmektedir. Turizm açısından çekiciliğinin başında şehrin son derece yeşil bir görünüme sahip olması gelir. Türkiye’nin çok yeşil başka yöreleri de vardır. Fakat o yörelerde kesif yeşillik şehrin dışında başlar, dolayısıyla şehirle içi fazla yeşil değildir; Zonguldak’ta ise şehrin kendisi yeşildir. Bunun dışında mağara turizmi önemli yer tutar. Şehrin kurulduğu sahada kalkerlerin geniş bir alanı kaplaması Zonguldak’ı çok önemli bir mağara turizmi merkezi haline getirme yolundadır (en önemlisi Gököl mağarası). Şehrin içinde deniz turizmini cazip kılacak sevimli koyların bulunmasına rağmen (en önemlisi Kapız plajı), maden şehri olmasından dolayı kumsalların ve önündeki denizin kirlenmesi, ayrıca deniz mevsiminin bu yörede uzun sürmemesi önemli bir engel gibi görünmektedir.

Zonguldak şehrinin merkez olduğu Zonguldak ili Bartın, Karabük, Bolu ve Düzce illeriyle komşu olup Karadeniz’e kıyısı vardır. Merkez ilçeden başka Alaplı, Çaycuma, Devrek, Ereğli ve Gökçebey adlı beş ilçeye ayrılmıştır. 3304 km² genişliğindeki Zonguldak ilinin sınırları içinde 31 Aralık 2011 tarihindeki sayıma göre 612.406 nüfus yaşamakta ve kilometrekareye 185 kişi düşmekteydi. Diyanet İşleri Başkanlığı’na ait 2007 yılı istatistiklerine göre Zonguldak’ta il ve ilçe merkezlerinde 169, kasabalarda 176 ve köylerde 1067 olmak

Zonguldak’tan bir görünüş

ZONGULDAK

üzere toplam 1412 cami bulunmaktadır. İl merkezindeki cami sayısı elli sekizdir.

BİBLİYOGRAFYA :

Cuinet, IV, 420-498; Ahmet Naim, *Zonguldak Havzası Uzun Mehmet'ten Bugüne Kadar*, İstanbul 1934; Ahmet Ali Özek, *Ereğli Kömür Havzası Tarihi Üzerine Bir Deneme 1848-1940*, İstanbul 1944, s. 15; E. Winkler, *Die Wirtschaft von Zonguldak Türkei*, Viena 1961; Ali Tanoğlu, *Enerji Kaynakları*, İstanbul 1971, s. 105-112, 131-134; Melahat Türk – Rasim Türk, *Karalması Ülkesi Zonguldak*, [baskı yeri yok] 1976; Metin Tuncel, "Tarih Boyunca Türkiye'de Kent Kuruluşları", *Doğumunun 100. Yılında Atatürk'e Armağan*, İstanbul 1981, s. 343-344; Ali Sarıkoyuncu, *Millî Mücadelede Zonguldak ve Havalisi*, Ankara 1992; a.m.f., "Emperyalizm ve Zonguldak Kömür Havzası", *AÜ Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi: OTAM*, sy. 4, Ankara 1993, s. 309-329; Bahri Savaşkan, *Zonguldak Maden Kömürü Havzası Tarihçesi: 1829-1989*, Zonguldak 1993; Ayşe Arzu Hamzaoğlu, *Zonguldak Şehir Coğrafyası* (doktora tezi, 2003), İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü; D. Quartaert, *Miners and the State in the Ottoman Empire: The Zonguldak Coalfield, 1822-1920*, New York 2006; Serpil Menteşe, *Zonguldak'ta Hava Kirliliği ve Solunum Yolu Hastalıkları İlişkisi* (yüksek lisans tezi, 2011), Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 6, 44; Mecdi Emiroğlu, "Zonguldak ve Batı Karadeniz Bölümünde Nüfus Hareketleri", *Türk Coğrafya Dergisi*, sy. 22-23, Ankara 1963-64, s. 149-167; Süreyya Aytaç, "Zonguldak'ta Kent Sorunları ve Teknik Elemanların Çözüm İçin Katkıları", *Mimarlık*, XV/150, İstanbul 1977, s. 30-34; "Zonguldak Planlama ve Kent Sorunları Üzerine Tartışma", a.e., s. 35-43; Suraiya Faroqi, "Zonguldak", *EP* (Fr.), XI, 588-590.

METİN TUNCEL

ZOOLOJİ

(bk. HAYVAN).

ZÜEMER GAZVESİ

(غزوة ذي أمر)

Hz. Peygamber'in Gatafân kabilesinin Muhârib ve Sa'lebe kolları üzerine düzenlediği, Gatafân Gazvesi adıyla da bilinen sefer

(3/624)

(bk. GATAFÂN).

ZUHRUF SÛRESİ

(سورة الزخرف)

Kur'an-ı Kerim'in kırk üçüncü sûresi.

Mekke döneminde Şûrâ sûresinden sonra nâzil olmuş, adını 35. âyette geçen "zuhruf" (altın ve mücevher) kelimesinden almıştır. Hâ-mîm harfleriyle başlayan (havâmîm) yedi sûrenin dördüncüsüdür. Seksen

dokuz âyet olup fâsılası bir âyette "ل", on âyette "م", diğerlerinde "ن" harfidir. Mekke döneminin ikinci yarısında indiği tahmin edilen Zuhruf sûresinin muhtevasını üç bölüm halinde incelemek mümkündür. Sûrenin baş tarafında Kur'an'ın vahiy ürünü olduğu, fakat haddi aşan inkârcıların bunu kabul etmek istemedikleri ve önceki peygamberler döneminde benzer davranışlarda bulunanların helâk edildiği ifade edilir (âyet: 1-8). Allah'ın varlığını ve birliğini konu edinen bölümde kâinatı yaratan ve dünyayı insan hayatı için elverişli kılan Allah'ın varlığının aslında inkârcıların tarafından bilindiği belirtilir. Ancak inkârcılar, kız babası olmayı kendileri için bir aşağılanma sebebi kabul ettikleri halde dışı olarak niteledikleri meleklerle kutsiyet atfedip onlara tapınmışlar, bunu Allah'ın dilemesi dışında gerçekleştiremeyeceklerini ileri sürmüşler ve bu ibadet türünü atalarından devraldıklarını iddia etmişlerdir. Daha sonra geçmiş peygamberlerin hitap ettiği zümreler içinde atalar kültürüne sarılanların bulunduğu, fakat bunların helâk edildiği bildirilmektedir. Hz. İbrâhim'in ise, babasının da bağlı olduğu puta tapıcılıktan ayrılıp tevhid anlayışını sonraki nesillere miras bıraktığı beyan edilmektedir (âyet: 9-28).

Zuhruf sûresinin ilk âyetleri

İkinci bölümde Mekke müşriklerine işaret edilerek kendilerine Kur'an ve onu açıklayan Allah'ın elçisi gelince Kur'an'ın etkili bir büyüden ibaret olduğunu ileri sürdükleri, Kur'an'ın Mekke veya Medine halından servet ve sosyal mevki sahibi büyük bir zata gelmesinin gerektiğini söyledikleri belirtilir. Ardından serveti bölüşürmenin Allah'ın iradesi ve kudretinin çerçevesine girdiği ifade edilir; insanlara güzel evlerin, altın ve mücevherlerin verilmesi halinde onların dünya zenginliğine aldanıp küfür ve inkâr yoluna sapacakları ve hep birlikte âhîret azabına mâruz kalacakları anlatılır. Daha sonra Resûlullah'a mânevî açıdan sağır olanlara sesini duyuramayacağı, körlere ve hak yoldan büsbütün sapanlara gerçeği gösteremeyeceği bildirilir. Kur'an'ın hem kendisi hem de iman edenler için öğüt ve şeref vesilesi olduğu belirtilir (Mâtürîdî, XIII, 252). Hz. Mûsâ'nın, iktidar ve debdebese aldanıp büyüklük taslayan Firavun'a mücadelelerine temas edilir, Firavun ve taraftarlarının sonradan gelenlere ibret olacak şekilde helâk edildiği haber verilir. Asr-ı saâdet'teki müşriklerin hıristiyanların taptığı İsa ile kendilerinin taptığı putlar arasında mukayesesine cevap verildikten sonra (a.g.e., XIII, 261-264) İsa'nın tebliğine kısaca değinilir ve onun hakkında yanlış yola sapanlara elem verici azabın uygulanacağı bildirilir (âyet: 29-65).

Sûrenin âhîret hayatına dair üçüncü bölümü kıyamet gününün ansızın vuku bulacağı haber verilmesiyle başlar. Allah'ın âyetlerine iman edip emirlerine uyanların korkmayacakları ve üzülmecekleri belirtilir ve cennet nimetlerine kısaca temas edilir. "Mücrim" diye nitelendirilen inkârcıların ebediyen cehennemde kalacakları, bunun bir zulüm değil dünyadaki davranışlarının neticesi olduğu ve şiddetli azap yüzünden hayatlarına son verilmesi yolundaki arzularının da yerine getirilmeyeceği beyan edilir (âyet: 66-80). Son yedi âyet, sûrenin baş tarafında değinilen Allah'ın varlığı ve birliği konularını pekiştiren beyanlar içerir. Son iki âyette Resûl-i Ekrem'in müşriklerin iman etmeyişine yönelik rabbine olan şikâyeti ve Cenâb-ı Hakk'ın şu anda onlara karşı sert davranmayı kendilerine selâmet dilemesine dair sözleri anlatılır; çünkü onlar şu anda görmedikleri bazı gerçekleri ileride göreceklerdir.

Zuhruf sûresinin de aralarında bulunduğu otuz kadar sûrenin (mesânî) Hz. Peygamber'e İncil yerine verildiğini bildiren hadisin sahih olduğu tesbit edilmiştir (Müsned, IV, 107; İbrâhim Ali, s. 224-227, 301).